

3

მეტყნებე
ნამტრებე

ნ. 200

ფიზიკი მელაშე

დეკემბერი
1919

გრიგოლ როგაშვიდი.

ვახაგა.

უკარებელი. მიზანტროპი. ტანდაყუდრული.
ხავსისფერ კანზე შხის ხაოთი სკლად მოწვეთილი.
სოფელში ცოცვით მკერდზე თეთრათ გადაცვეთილი.
ჩუმი. გვერდულა. აღმაცერა. ცქერაჭურდული.

თავისიანებს თავისმულეით ჩამოწვევტილი.
მუხის წყალიან ფუღუროში გადამუდრული.
ქოსა. თვალკუსა. ღორწიანი. ცხვირდასურდული.
სოფლის ავიზნით ცხარე ტვინში ხშირათ წვეტილი.

გიყვარს! სიღამბლე: შმოო: მატლი: მშვილთ ვასაკა,
მაგრამ პანის ჟამს ცნობ ყველაფერს ასე ფარსაკათ:
როს ნაწვიმარზე მზე იშლება ნელი თაყვანით,—

ბნელ სინესტეში ყველას უწინ შენ გაოცდები:
ხის სენაკიდან მალევით ზემო ამოცოცდები,—
და შეუდგები ღვთის დიდებას კვაზე ყაყანით.
სტამბოლი, 1919. მარტი.

ბიციან თაგოძე.

ლაცმან-ხათუნე.

ჩემ სულს ასარკებს მოგონება ცხელი ასულის,
ფატმან ხათუნი ელანდება ძილშიც ხარბ თვალებს.
მიყვარს ეს ლანდი, მაშინაც კი, როცა მაწვალებს.
შეიძლებოდეს დაბრუნება ნეტა წარსულის!..
მუტრიბ-მომღერალთ ისმის ქება აქ სიყვარულის.
აღიონამდე კოცნის ფატმან აფსებულ ყანწებს
და კუროების ქარავენები ამტვერებენ გზებს—
ელიან ნახვას ნდომისაგან ფერგადასულის..
არ დაიღლება მისი ტუჩი კოცნით არასდროს.
ის სულს მიიზღობს, რომ დალატით შემდეგ დაღადროს.
მისთვის ერთია ჩაჩნაგირი და ავთანდილი.
ფატმან! ოცნებით სცხოვრობს სული შენ ცხელ საბანში,
ის შენ ტყვედა გყავს, როგორც თავი სინის ხათანგში;
მეც გზას მიწათებს მარტო ერთი ვნების წადილი.

1917. იანვარი.

პუნიშვილი ლირიკაზე.

ლირიკა მანოლოგია. ლირიკოსს არა ყავს აუდიტორია, მისი ლექსი ლოცვაა და ამ ლოცვის ავტორი ყველანაირად უფრო განმარტებულია პოეზიაში. ლირიკოსი უდაბნოში ჭმნის თავის ლოცვებს. ლირიკა არის „თეატრი თავისთვის“ და აქ საჭიროა უმძაფრესი ფანტაზია, რადგანაც ლირიკოსი თვითონ არის ამ თეატრის მსახიობი, რეჟისორი, ავტორი და მაყურებელი. გავიხსენოთ დიდი მაგალითი ედგარ პო: ისე დაიწვა და დაიფრფლა თავის ლოცვებზე, რომ ერთხელ არ გაუფანტია პარტურის თანაგრძნობა. ბოდლერი, რემბო, ლოტრეამონი დაიღუპნენ, როგორც დიდი ქალაქები თავის შემოქმედების ცეცხლში, მაგრამ აუდიტორია არ მიშველებია იმათ სევდიანი აღტაცებით. პოეტი ვერ დაივიწყებს თავის დანიშნულებას, თავის განცალკევებულ ბუნებას, ისე როგორც ვერ დაივიწყებს თავის სქესს ქალი. პოეტი თვითონ არის თავისი მსხვერპლი და ჯალათი. თანამედროვე ლირიკა, როგორც მისტიური თვითმკვლელობა, რაინდულია.

მსოფლიოს იდუმალებამ, როგორც ლოტრეამონის საშინელმა გომბეზომ, ლირიკაში ნახა თავისი ბუდე და პოეტი — მშვენიერ გომბეზოს კავალერი ყოველთვის იღუპება იდუმალებასთან ბრძოლაში.

ლირიკოსი „ობოლი სულა“, მაგრამ ის იწვის და მისი ცეცხლი დიდ მანძილზე ანათებს.

ლირიკა ხშირად ავტობიოგრაფიულია, მაგრამ პოეტმა უნდა გააზღაპროს თავისი ავტობიოგრაფია. ტკივილი, რომელსაც ის განიცდის მანოლებიდან, უნდა ავიდეს მსოფლიო პრობლემის სიმაღლეზე. ვინ იყო ცხოვრებაში ვერღელზე უფრო მაზინჯი და წვირიანი, მაგრამ ის დღეს დიდებული კერპია, რომელსაც ჩვენ თავიანთ ვცემთ პოეზიის ტაძარში. ცხოვრება არის დანტეს ჯოჯოხეთი, შემოქმედება-განსაწმენდელი და ხელოვნება — შარეული სამოთხე. პოეტისთვის საჭიროა პოზა, როგორც ფორმა იმის შემოქმედებისა. პოზა ნიჭის უტყუარი მაჩვენებელია. ვინც ნახა თავისი ორიგინალური პოზა, (ხელოვნური თუ ბუნებრივი — ეს სულ ერთია) ის არის ღირსი პოეტის სახელის. ვისაც არა აქვს პოზა, იმას არა აქვს პოეტური დამოკიდებულება სინამდვილესთან. ლირიკა არის პოეტის ავტოპორტრეტი და არა ფოტოგრაფია. ავტოპორტრეტი გულისხმობს პოზას და ფოტოგრაფია მხოლოდ სინამდვილის გაჩვენებას. ვან გოგმა, სანამ ის თავის ავტოპორტრეტს დაბატავდა, სარკის წინ ყური მოიჭრა და ყურმოკრილი ვან გოგი უდიდესი სიმბოლოა თანამედროვე ხელოვნების, რომელიც სინამდვილეს არ ემორჩილება. დღეს პოზა ლირიკაში სიმბოლიურია, რადგანაც ლირიკას სწამს გარეგანი სინამდვილე, როგორც საშვალეობა, და არა როგორც მიზანი, როგორც ფენომენი და არა როგორც ნაუშენი. ჩვენ ვნა-

ბუღალბთ პოზას რეჰმბოს ცხოვრებაში და ეს ლეგენდარული ცხოვრება ღირსეულად ახასიათებს მის „მთვრალ ზომადს.“ ლაფორგის პოეზია მისი კლექის რეზონანსია.

არის განსხვავება თანამედროვე და წარსულ ლირიკის შორის. თანამედროვე ლირიკა უძველესად შექმნა ქალაქმა და ქალაქის ბოგემაში. ბოგემელი იყვნენ ვიიონი, ბოდლერი, ედგარ პო, რემბო, როლლინა და სხვები. ეს ლირიკა ქალაქის ქუჩაში ან კაფეში დაიბადა ელექტრონის სინათლეზე — იმ ჰაერში, რომელიც გაქვნილია პუდრის მოგონებით, როსკიპების და კურტიზანების სურნულით. ეს ლირიკა ბშირად „ოშმარულია. ნეერასტენია — უსახელო ყვავილი — ბოგემის ტალახი“ იკვებება. კორბიერის „პარიზი დღით“ და „პარიზი ღამით“ არის ბოგემის გენიალური კმნილება. იქ, სადაც უწინ ბატონობდა სულთანით ამაყი ვიკტორ ჰიუგო, ახლა არის თანამედროვე პოეზიის პანი — ვერლენი, რომელიც ცხოვრობს ყავახანაში, გოსპიტალში და საპრობილეში. ვერლენის მათხოვრობა საკვირველია და ბაირონის ცხოვრება წარმოგვიდგება ჩვენ, როგორც ყალბი ბუტაფორია. დღეს ლატაკი ბოგემა არის ნოყიერი ნიადაგი, რომელზედაც იზრდებიან პოეზიის შხამიანი ყვავილები.

წარსულში ლირიკას არ ქონდა დიდი პრეტენზიები და მისი წრე განსაზღვრული იყო პრიმიტიული გრძნობებით და იდეებით. დღევანდელი ლირიკა მთელ მსოფლიოს უპირდაპირებს თავის თავს, უნდა შექმნას საკუთარი სამყარო, უნდა მეტოქეობა გაუწიოს თვით ტრაგედიას. დღეს ტრაგედიის მაგივრობას ასრულებს ლირიკა, რომელსაც ყავს თავისი გმირები — პოეტები, თავიანთ მიჯაჭვული ამირობები. მეტერლინკის ლირიკული დრამები კლასიკური ტრაგედიის უარყოფაა, ლაფორგის ლექსები ლირიკული ტრაგედიებია, მაგალითად მისი „პიეროების გამოძახება“. იმ პსიქოლოგიურ მასკარადში, რომელსაც პოეზია ქვია, მოწამლულ და უცხო მასკებს ატარებენ ლირიკოსები. ლირიკა, დაიარეხული ძვირფასი იარაღით, საუკუნეების შელანჭვლით, ამერიკანელ ყორანის „Nevermore“ — ით, დაისების კლექით, სიკივით, სიბახინჯის სიყვარულით — არის აღსარება სიკვდილის წინ. ლირიკული ატირება თითქოს სავალდებულო გახდა პოეტისათვის ვერლენის შემდეგ. ბოდლერი ძვირად გვიჩვენებს თავის ცრემლებს და მისი ზუზა „არასოდეს არ სტირის და არასოდეს არ იკინის“. მაღარმეს თრთოლვა ხანდახან ქვითინში გადადის, თუმცა მას სურს იყოს „იოვლივით თეთრი და ყინულივით ცივი“. ბოდლერის მუზა ირონიის ნიღაბით გვევლინება, მაგრამ ჩვენი ფანტაზია ამ ირონიით გაფითრებული, აქამდი კანკალებს და ცრემლებს ღვრის. ყოველ პოეტს მოაქვს თავისი პოეტიკა.

პოლ ვერლენს სწამდა მხოლოდ ლირიკა. როგორც ნაჩრდელი, დანარჩენ მწერლობას მან თავის *L'Art Poétique*-ში ლიტერატურა უწოდა ამ სიტყვის დამამკირებელი მნიშვნელობით.

ხანდახან ერთი ლირიკული კვანთა გადასწონის მრავალტომიან რომანს.

ილია ჭავჭავაძის „ტყემ მოისხა ფოთოლი“ არის შედევრი, რომელსაც ვერ შეედარება ვერც მისი „განდეგილი“. ლირიკა იძლევა მთელი მსოფლიოს სვედის კვინტესენციას.

მეოცე საუკუნეში ყოველი ლიტერატურული რევოლუცია იწყება ლირიკის სფეროში და შემდეგ პოეზიის სხვა სფეროებში იზრდს თავს.

ლირიკამ გამოიყენა ყველა საოცნებო სახელები, მთელი წარსული პოეზიის სვედა მან აღიარა, როგორც ერთი ძვირფასი ქვა, ყველა გრიგალები, ორგოები და მარადი საყვდურები მან შესთავაზა ერთ სონეტს. შექსპირის „გამლეტი“ და მალარმეს „გვდი“—ორი თანასწორი სამკაულია.

ლირიკა არის მთელი პოეზიის უკანასკნელი დასრულება და ოხვრა. ლირიკა სესხულობს სახეებს ეპოსიდან და დრამიდან, მაგრამ ეს სახეები კარგავენ თავის პირველყოფილ ზახიანს და ლირიკულ სახეებათ იქცევიან. ლირიკის დაბინდულ ბაღში ჩვენ შევხვდებით ყველა წარსულ შემოდგომებს, წარსულ ყვავილებს, დეხდემონებს და ოფელიებს, დონკიხოტებს და გამლეტებს, პაეებს და ინჩანტებს. პარნასელების ლირიკას შეჰყავს თავის სასუფეველში მთელი ისტორია, როგორც მოჩვენება. ლირიკა არის ელიზიუმი, სადაც ნებიფრობენ პოეზიის გმირები და აჩრდილები, ლირი—მოქანცული ბრძოლით შექსპირის ტრაგედიაში— ლირიკაში ისვენებს. ლირიკა დაფქმებს იმისთანა საბეჭს, რომელნიც იძლევიან მარადისობის წინაგრძნობას. ძნელი აღსადგენია რომელიმე ეპოქა ლირიკის საშვალეებით. ლირიკა თითქო დროს და სივრცის გარეშეა. ლირიკამ დასწვა ყველა ხიდები და წინ მიდის. იქნებ ეს წინსვლა ლირიკის კატასტროფით გათავდეს, მაგრამ უკან დახვევა შეუძლებელია. დღეს ლირიკაში სიჩუმესთან ერთად გრიგალებია, დღეს ლირიკაში ტიუტჩევის ქაოსია გამეფებული და პოეტი დაურიდებლად მიჰქანება წინ, თუმცა იცის, რომ დამარცხება აუცილებელია. ქართული პოეზია ჯერ ეპოსით ამაყობს, მაგრამ დგება საბედისწერო წამი, როდესაც ლირიკის გოლგოთაზე უნდა ავიდეს ქართველი პოეტი, როდესაც ქართული პოეზია, როგორც საღოშვია, მოითხოვს იოქანაანის მოკვებით თავს.

მაგრამ საშინო და ძნელია გზა იგი, ქვეშაობით ბეწვის ხიდია პოეზიის საუფუფეღში და მასზე სიარული ემარჯვება მარტო რჩეულებს. „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის“. მაგრამ ყველას არ ეფუძრება „შაირი“-ს თქმას. პოეტის მთელი ხელოვნობა, მისი კულტურა სათაურს დააჩნდება პირველათ. ის სახეები და ის სახელები, რომლებიც აწუხებენ პოეტს, პირველათ მის სათაურში უნდა ვეძიოთ.

ბოდბერი:

„პოეტების უვადილება“, „დონ-კუიში ჯოჯოხეთში“, „პარიზის სიზმარი“, „დედაბრებო“, „ბრტო“, „ქვრივები“, „ბებერი პაპაცი“, „ნახევარი სამყარო თმებში“, „მიპატიება სამეზაგროთ“, „მთვარის საჩუქრები“, „ლიტანია სიტანას“.

ამ შემთხვევით ამოწერილ სათაურებშიდაც ხომ ცნაურდება ავტორი, რომელმაც შეხედა ქვეყანას ახალი ასპექტით და მოიტანა ახალი სახელები. ეძულ ლატორგის ირონია და მოწყვნი, მისი კვირა დღეები ასე განათებულია მის ჩივილებში:

„ჩივილი ორგანიზტის წმ. ჯვთიშობლის ეკლესიაში ნიცკაში“, „ჩივილი პროვინციულ მთვარეს“, „მაღალი ფიჭვების ჩივილი პიტოვებულ ვილდაში“, „სამგლოვიარო მარში მიწის სიკვდილზე“, „ხაშორის დანისი“, „ახალი მთვარის ლიტანია“, „მთვარის სოლო“, „კვირა დღეები“, „კეთილი შემოდგომა“ და ყველა ერთად: „ფეფრიული სობორო“.

მარტო სათაურები რომ დაეტოვებია ეძულ ლატორგს, მისი პოეზია ჩვენთვის არ იქნებოდა ნაკლებათ ძვირფასი და გასაგები.

თითოული ავტორი ამ მეთოდით შეიძლება დაიწეროს სპეციალური გამოკვლევა.

ქართულმა ლიტერატურამ შემთხვევით იცოდა საინტერესო სათაურები. სათაურის კულტურა ჩვენში უძველესად ახალმა შკოლამ შამოიტანა და „ცისფერი ყანწები“-ს შემდეგ ქართულ სათაურს მეტი პრეტენზიები აქვს. შეიძლება პოეტის სახე მომავალში მარტო სათაურებში ეძიონ.

მეტათ გაიზარდა წიგნთსაცავები და აჭრელდა ვიტრინები.

პოეტების სახელები ძნელი დასამახსოვრებელი შეიქნა. აღარ დაიტევს ერთი ადამიანის სიცოცხლე ამოდენ წიგნს. იცვლება წერის მანერა. გზა მიწიატაურით მიდის სათაურისკენ. შეიძლება შეიცვალოს კითხვის მანერაც და მომავალმა ერუდიტმა მარტო სათაურები იცოდეს.